

**До спеціалізованої вченої ради
Д 17.127.07
у Класичному приватному університеті**

вул. Жуковського, 70-б
м. Запоріжжя, 69002

ВІДГУК

офіційного опонента

кандидата юридичних наук, доцента Харь Інни Олексіївни
**на дисертацію Сергійчука Владислава Вікторовича на тему:
«Розголошення державної таємниці: кримінально-правова
та кримінологічна характеристика»,**

подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та
кримінологія; кримінально-виконавче право

Актуальність теми дисертаційного дослідження. В умовах суспільно-політичної обстановки в сучасній Україні, що виникла після військової агресії Російської Федерації, існує нагальна необхідність вдосконалення нормативної бази в інформаційній сфері задля забезпечення обороноздатності та територіальної цілісності нашої держави. Успішність належної запобіжної діяльності залежить, в тому числі від її наукового обґрунтування, що вказує на наявність соціального запиту на проведення вказаного дослідження. В умовах виникнення та становлення держави, особливої небезпеки для її оборонної, економічної, інформаційної безпеки становить розголошення відомостей, що становлять державну таємницю.

Проаналізувавши роботу здобувача, можна прослідкувати наукове підтвердження існування серйозних проблем в застосуванні положень ст. 328 КК України, більше того ці проблеми набули як теоретичного, так і практичного характеру.

Обрана здобувачем тема дослідження, використані підходи щодо вирішення теоретичних і практичних завдань не викликають сумніву, оскільки їх засадами є належне та всебічне осмислення автором нових наукових положень, що стосуються розголошення державної таємниці у галузі кримінального права та кримінології.

В цілому, можна з упевненістю сказати, що порушені автором у дисертаційному дослідженні проблеми та запропоновані шляхи їх вирішення також підтверджують актуальність обраної теми наукового пошуку.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні та їх достовірність. Тема дисертаційного дослідження відповідає паспорту спеціальності 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-

виконавче право», а висунуті Сергійчуком В.В. на захист положення, висновки та рекомендації є належним чином обґрунтовані. В науковій роботі використано комплекс філософських, загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, що характерні для правової науки, зокрема: діалектичний, історико-правий, системний і структурно-функціональний, компаративний, узагальнення, соціологічний і статистичний, правового моделювання, прогнозування та догматичний методи.

Позиції, які обстоює здобувач, ґрунтуються в тому числі на існуючих досягненнях кримінологічної, кримінально-правової доктрини та положеннях суміжних дисциплін. Думка автора, висновки та пропозиції підтверджуються критичним аналізом чинного законодавства та вже висловленими в юридичній літературі позиціями вчених.

Слід зазначити, що низка сформульованих у дисертації наукових результатів складають концепцію кримінально-правової та кримінологічної протидії розголошенню державної таємниці в Україні, на основі якої виникає можливість підвищення ефективності правового забезпечення охорони відомостей, що становлять державну таємницю.

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (297 найменувань, 27 сторінок), додатків (10 сторінок).

Певний науковий інтерес представляє здійснення автором аналізу в підрозділі 1.1 (розділ перший) стану дослідження проблеми, в результаті чого, було зроблено висновок, що питання охорони державної таємниці знайшло певне своє відображення у низці наукових праць задовго до збройної агресії з боку Російської Федерації щодо України, а тому, враховуючи в тому числі науково-технічний прогрес виникає потреба у вдосконаленні існуючих механізмів та засобів захисту державної таємниці.

Підрозділ 1.2 присвячений історичним аспектам охорони державної таємниці в Україні, що видається важливим з огляду на ретроспективний аналіз норм кримінально-правового характеру, що встановлювали відповідальність за розголошення державної таємниці.

Наукову цінність складає також дослідження автором у підрозділі 1.3 зарубіжного досвіду кримінально-правової охорони державної таємниці в Естонії, Узбекистані, Молдові, Білорусії, Франції та Туреччині. Виявлено спільні та відмінні риси охорони державної таємниці та визначено які положення законодавства досліджуваних держав варто імплементувати в українське законодавство.

У підрозділі 2.1 здобувач комплексно дослідив об'єктивні ознаки розголошення державної таємниці, визначив родовий та безпосередній об'єкт злочину передбаченого ст. 328 КК України, сформував обґрунтовані позиції щодо закінчення досліджуваного злочину та новий підхід до розголошення – вербальна дія.

Заслуговує на увагу також та частина дослідження, в якій наведено аналіз суб'єктивних ознак розголошення державної таємниці (підрозділ 2.2), де

автором виділено ознаки суб'єкта злочину передбаченого ст. 328 КК України: службова особа – громадянин України або (визначений службовою особою в порядку ч. 4 ст. 18 КК) іноземець чи особа без громадянства, який має вік від 18 років (в окремих випадках, визначених міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, за погодженням із Службою безпеки України, – віком від 16 років, яким надано допуск до державної таємниці зі ступенем секретності «цілком таємно» і «таємно», або віком від 17 років, яким надано допуск до державної таємниці зі ступенем секретності «особливо важливо»), доступ і допуск до державної таємниці відповідного ступеня, наявність якого є необхідною умовою для службової діяльності, або існують виняткові об'єктивні обставини для надання такого доступу й допуску, взяла письмові зобов'язання щодо збереження державної таємниці, до якої їх надано, а також має спеціальні знання чи навички для виконання робіт, пов'язаних із державною таємницею.

У підрозділі 2.3 розглянуто кваліфікуючі ознаки розголошення державної таємниці, надано визначення тяжких наслідків злочину передбаченого ст. 328 КК України, запропоновано внести зміни до чинної редакції цієї статті та передбачити такі кваліфікуючі й особливо кваліфікуючі ознаки розголошення державної таємниці, як вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб, а також вчинення в особливий період – період Операції об'єднаних сил.

Особливу увагу автором приділено розгляду питання щодо відмежування за об'єктивними та суб'єктивними ознаками розголошення державної таємниці (підрозділ 2.4) від суміжних злочинів – державної зради (ст. 111 КК), шпигунства (ст. 114 КК), втрати документів, що містять державну таємницю (ст. 329 КК), а також від розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрати документів чи матеріалів, що містять такі відомості (ст. 422 КК).

Розділ 3 дисертаційного дослідження присвячений кримінологічній характеристиці розголошення державної таємниці. У підрозділі 3.1 автором проаналізовано кримінологічну характеристику особи та на основі статистичних даних зроблено висновок, що особою яка вчиняє розголошення державної таємниці, здебільшого є раніше не судима особа, службовець, яка працює на державному підприємстві, чоловічої статі, у віці 30–50 років, з повною вищою освітою, одружений, на утриманні неповнолітніх або інших осіб не має, позитивно характеризується за місцем роботи/проживання, мешкає в місті.

У підрозділі 3.2 дисертант демонструє намагання комплексно осмислити проблеми криміногенної детермінації. На основі статистичних даних проаналізовано найнижчу межу, а саме, показники до початку бойових дій на Сході України – 2013 рік, в якому обліковано шістнадцять кримінальних правопорушень, жодній особі не вручено письмового повідомлення про підозру за статтею 328 КК України та найвищу межу, а саме, показники під час бойових дій на Сході України – 2019 рік, в якому обліковано п'ятдесят шість

кримінальних правопорушень, чотирьом особам вручено письмове повідомлення про підозру за ст. 328 КК України, автор цілком обґрунтовано дійшов висновку, що бойові дії на Сході України сприяли збільшенню вчинення зазначеного злочину майже у чотири рази.

Здобувачем на основі дослідження сучасного стану визначено шляхи вдосконалення запобігання розголошення державної таємниці в підрозділі 3.3, які мають практичне значення відносно розробки підходів до запобігання розголошення державної таємниці, а також у правотворчій діяльності – для вдосконалення положень чинного КК України, окремі положення набули у дисертації подальшого розвитку – здобувачем запропоновано відповідні зміни до ст. 328 КК України.

Таким чином, наведене дозволяє зробити висновок, що в дисертації Сергійчука В.В. сформульовано достатньо положень, що свідчать про внесок автора у розвиток системи охорони державної таємниці.

Достовірність наукових висновків та рекомендацій, сформульованих у роботі дисертанта, забезпечується значною джерельною базою проведеного дослідження, оскільки використані праці вітчизняних, сучасних та зарубіжних вчених, опрацюванням достатньої кількості емпіричних матеріалів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015; Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 04 березня 2016 р. «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України», введеного в дію Указом Президента України від 14 березня 2016 р. № 92/2016. Робота відповідає напрямам досліджень, передбачених розділом I Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016-2020 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03 березня 2016 р. № 14-10, розділом 2.8 Примірного переліку та опису предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2018 р. № 1477, а також науково-дослідній роботі ВНЗ «Національна академія управління» на 2014–2019 рр. на тему «Адаптація законодавства і права України до законодавства і права Європейського Союзу» (державний реєстраційний номер 0114U006593). Тему дисертаційної роботи затверджено 10 грудня 2015 р. (протокол № 6) та уточнено 31 серпня 2018 р. (протокол № 4) рішеннями Вченої ради ВНЗ «Національна академія управління».

Наукова новизна висновків, пропозицій та рекомендацій, сформульованих у дисертації. У дисертації вперше комплексно опрацьовано широке коло важливих для розвитку сучасної науки кримінального права та кримінології положення, зроблено низку теоретичних узагальнень та визначень, запропоновано нові підходи та авторське бачення змісту детермінант розголошення державної таємниці, а також систему заходів запобігання їй. Значна частина цих положень набула подальшого розвитку.

Здійснення здобувачем дослідження кримінально-правових та кримінологічних аспектів розголошення державної таємниці та шляхів її запобігання є комплексним дослідженням. Дисертантом по-новому вирішено окремі теоретичні проблеми, що свідчить про добрі знання ним теорії кримінального права, кримінології, вміння абстрагуватись від другорядних питань, зосереджуючи увагу на принципових, таких, що мають теоретичне та практичне значення проблемах.

До найбільш вагомих результатів, що відображають наукову новизну дослідження, належать наступні вперше сформульовані положення:

- об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 328 КК України, полягає у вербальному розкритті відомостей, що становлять державну таємницю, а за передавання документів або інших носіїв інформації, що містять такі відомості, особа не підлягає відповідальності за цією статтею закону про кримінальну відповідальність;

- аргументовано необхідність визнання суб'єктом злочину, передбаченого статтею 328 КК України, крім громадян України, іноземців та осіб без громадянства, яким надано доступ до державної таємниці, якщо вони мають спеціальні знання чи навички для виконання робіт, пов'язаних із державною таємницею, або існують виняткові об'єктивні обставини для надання доступу і такі особи взяли письмові зобов'язання щодо збереження державної таємниці, до якої їм надано доступ.

Частину положень автором було удосконалено або вони дістали подальшого розвитку. Зокрема, вдосконалено:

- підхід щодо визначення моменту закінчення злочину, передбаченого статтею 328 КК України, а саме з моменту ознайомлення сторонньої особи з відомостями, що становлять державну таємницю, незалежно від сприйняття нею цих відомостей;

- кримінологічний портрет особи злочинця, який вчиняє розголошення державної таємниці, як службовця (працівника державного підприємства) чоловічої статі, у віці від 30 до 50 років, як правило, одруженого, з вищою освітою, жителя міста, який не має на утриманні дітей або інших членів сім'ї, раніше не судимий і позитивно характеризується за місцем роботи (проживання);

- уявлення про детермінанти розголошення державної таємниці в Україні, серед яких як одну з основних визнано бойові дії на Сході України;

Дістали подальшого розвитку положення щодо:

- визначення безпосереднього об'єкта складу злочину, передбаченого ст. 328 КК України, як суспільних відносин з охорони державної таємниці у сферах оборони, економіки, науки, техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, що спрямовані на захист суверенітету, територіальної цілісності України, забезпечення її економічної й інформаційної безпеки;

– уявлення про зарубіжний досвід кримінальної відповідальності за розголошення державної таємниці, на прикладі таких країн, як Естонія, Франція, Узбекистан, Туреччина, Молдова і Білорусь;

– пропозиції щодо вдосконалення диспозиції ст. 328 КК України. Більше того, автором підготовлено проєкт Закону України «Про внесення змін до ст. 328 КК України щодо посилення відповідальності за розголошення державної таємниці» (Додаток А до дисертації).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що автором отримані відповідні документи, що засвідчують впровадження окремих положень дисертації: у правотворчу діяльність – для вдосконалення окремих положень Кримінального кодексу України, пов'язаних з кримінальною відповідальністю за розголошення державної таємниці (лист Верховної Ради України від 26 червня 2020 р. № 56784/78/20); у правозастосовну практику – під час досудового розслідування кримінальних проваджень за ознаками складу злочину, передбаченого ст. 328 КК України, та інших суміжних злочинів, а також реалізації центральними органами виконавчої влади заходів щодо недопущення вчинення таких злочинів (лист Адміністрації Держприкордонслужби від 29 червня 2020 р. № 0.21-6727/0/6-20-Вих); навчальному процесі – як навчально-методичний матеріал дисциплін «Кримінальне право» і «Кримінологія» (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в освітній процес у ВНЗ «Національна академія управління» від 17 червня 2020 р.).

Повнота викладу в опублікованих працях наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Основні наукові результати дослідження висвітлено в 10 публікаціях, з них: 5 – статті в наукових фахових виданнях України, 1 – стаття у виданні країни – члена ЄС (Чехія), а також 4 матеріали апробаційного характеру.

Свої думки, висновки та пропозиції дисертант підтверджує науковою дискусією, критичним аналізом, а тому, можна стверджувати, що висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, мають достатній рівень достовірності й обґрунтованості.

Дискусійні положення та зауваження. Надаючи загальну позитивну оцінку роботі Сергійчука В. В., слід вказати, що у дисертації мають місце й окремі суперечливі або дискусійні положення, які потребують додаткової аргументації чи пояснення здобувача під час його публічного захисту.

1. Проводячи дослідження, дисертант оперує такими методами як *узагальнення, соціологічний і статистичний, правового моделювання та прогнозування*, що допомогли автору вивчити судову практику, провести анкетування й обґрунтувати практичні рекомендації з удосконалення кримінально-правової охорони державної таємниці.

Перш за все, дисертант замало застосовував у своєму дослідженні результати проведеного анкетування, хоча вони змістовно корелюються з його власними висновками. По-друге, в роботі здобувач обмежився анкетуванням адвокатів, прокурорів та студентів київського регіону. Методологічно

правильним було б провести анкетування і серед інших суб'єктів та розширити його географію.

2. Дисертант доволі значну увагу приділив дослідженню історико-правових аспектів обраної проблеми, що не позбавлено сенсу.

Проте, судячи із структури дисертації та назви відповідного підрозділу 1.2 *«Історичні аспекти охорони державної таємниці в Україні»* автор мав би присвятити аналізу історичних джерел з моменту створення держави Україна, яка утворилась внаслідок розпаду Радянського Союзу і проголошення нею незалежності 24 серпня 1991 року. Зі змісту підрозділу 1.2 випливає, що автором проведено дослідження історичних аспектів охорони державної таємниці в Україні починаючи з часів Київської Русі та закінчуючи схваленням чинного КК України 2001 року. Більш того, не зрозуміло чому саме дисертант розпочав дослідження з Київської Русі.

Уважаю, що більш влучним формулюванням підрозділу було б зазначення не *«в Україні»*, а *«на українських землях»*.

3. Доволі дискусійним є винесення в положення новизни позицію про те, що автором вперше *«аргументовано необхідність визнання суб'єктом злочину, передбаченого ст. 328 КК України, крім громадян України, іноземців та осіб без громадянства, яким надано доступ до державної таємниці, якщо вони мають спеціальні знання чи навички для виконання робіт, пов'язаних із державною таємницею, або існують виняткові об'єктивні обставини для надання доступу і такі особи взяли письмові зобов'язання щодо збереження державної таємниці, до якої їм надано доступ»*.

Варто відзначити, що відповідно до ст. 27 Закону України «Про державну таємницю», іноземцям та особам без громадянства доступ до державної таємниці надається у виняткових випадках на підставі міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, або письмового розпорядження Президента України з урахуванням необхідності забезпечення національної безпеки України на підставі пропозицій Ради національної безпеки і оборони України.

Отже, іноземці та особи без громадянства були і є суб'єктом злочину, передбаченого ст. 328 КК України, у випадку, коли відповідний доступ до державної таємниці їх було надано як виняток на підставі міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, або письмового розпорядження Президента України.

4. Підрозділ 2.4 дисертації, присвячений відмежуванню розголошення державної таємниці від суміжних злочинів. Дисертантом обрано для цього державну зраду (ст. 111 КК), шпигунство (ст. 114 КК), втрата документів, що містять державну таємницю (ст. 329 КК), а також розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрати документів чи матеріалів, що містять такі відомості (ст. 422 КК).

Дисертація більше виграла, якщо б здобувач відмежував розголошення державної таємниці від злочину, передбаченого ст. 330 КК України, щодо передачі або збирання з метою передачі іноземним підприємствам, установам,

організаціям або їх представникам відомостей, що становлять службову інформацію, а також з аналогічними адміністративними проступками, передбаченими Кодексом України про адміністративні правопорушення.

В цілому зроблені зауваження слід розглядати як запрошення дисертанта до подальших наукових досліджень та дискусій і вони не є свідченням неповноти або хибності результатів дисертації.

На підставі викладеного вважаю, що дисертація **Сергійчука Владислава Вікторовича на тему: «Розголошення державної таємниці: кримінально-правова та кримінологічна характеристика»** є завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій містяться наукові положення та науково обґрунтовані результати для наук кримінального права, кримінології, що розв'язують важливу науково-прикладну проблему. Робота відповідає вимогам, визначених пунктами 9, 11, 12, 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567, основним вимогам до дисертацій та авторефератів дисертацій та іншим документам Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України, а її автор – Сергійчук В. В. заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент –

член-кореспондент НАН вищої освіти України,
завідувач кафедри інтелектуальної власності
та цивільно-правових дисциплін
Київського інституту інтелектуальної власності
та права Національного університету
«Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент

І.О. Харь

«18» січня 2021 року

Підпис Харь І.О. засвідчую:

Директор Київського
Інституту інтелектуальної власності та права
Національного університету
«Одеська юридична академія»
доктор юридичних наук, професор
Заслужений юрист України

В.І. Фелик

«19» січня 2021 року